
Андрэй Федарэнка

...нам жа хочацца неяк расквеціць будні
новымі фарбамі, гукамі, адчуваннямі...
што называецца – “абнавіць кроў”...

Лёд

Апавяданьне

I

Галубоўскі даўно прасіў свайго прыяцеля і калегу па службе Фелікса, каб той хоць раз узяў яго з сабой на зімовую рыбалку. Фелікс абяцаў – ды ўсё не выходзіла нешта.

Ужо і зіма прайшла, сьнег зьнік з вуліцаў Менску, лёд на рэчках і азёрах вось-вось павінен быў растаць, а яны ўсё ня ехалі. Нарэшце Фелікс сказаў:

– Ну што – заўтра?

І вось назаўтра, у суботу, яны селі ў электрычку і паехалі. Чаму не на машынах, якія меліся ў аднаго і ў другога? А выпіць? Сьвятое на рыбалцы, рыба ж па сухім ня ходзіць...

Дзіўна толькі, што пры іх не было ніякіх рыбацкіх прычындаў, і адзеліся яны зусім не па-рыбацку: Фелікс – у чыстай куртцы, Галубоўскі – у новым паўпальто, у Фелікса на нагах чаравікі, у Галубоўска-

га – бліскучыя, як рыбіная луска, туфлі, Галубоўскі – у андатравай шапцы, Фелікс увогуле з непакрытай галавой... Усё тлумачылася проста. Ні на якую рыбалку яны ня ехалі, гэта толькі для канспірацыі звалася – “рыбалка”, а на самой справе яны ехалі здраджваць жонкам. Прычым вопытны Фелікс звыкла схлусіў сваёй, што розныя там лескі-палкі, кручкі-мармышкі, ватнікі і бахілы возьме ў Галубоўскага, а Галубоўскі таксама даволі спрытна, як для першага разу, наманіў сваёй, што ўсё гэта ёсьць у Фелікса. Во як хітра прыдуманая – малайцы! Начаваць, збрахалі яны, будуць у “сьпецыяльнай рыбацкай хатцы, дзе іх зьбярэцца чалавек дзесяць рыбакоў”. Жонкі іхнія адна адну не любілі, не перазвоньваліся, таму і рызыка выкрыцьця была нулявой.

З кожнай новай станцыяй электрычка аддаляла сяброў ад нецікавага Менску і набліжала да новых прыгодаў і вострых адчуваньняў. Фелікс з Галубоўскім сядзелі каля вакна, адзін насупраць другога, і моўчкі, з засяроджанымі тварамі сузіралі аднастайны сакавіцкі пейзаж: як мільгаюць і застаюцца ззаду паляны, пералескі, рабыя бярозы і елкі з касмыкамі пацямнелага сьнегу на лапах...

Скарыстаемся момантам, пакуль яны маўчаць, нічога яшчэ не адбываецца, і ўставім у паўзу колькі словаў пра іх.

Абодвум каля трыццаці. Фелікс выглядае маладзей за свае гады, а Галубоўскі – старэй. Калі невысокеенькага, поўненькага, з живоцікам, з бакенбардамі-катлеткамі і чорнымі вусікамі-стрэлкамі Галубоўскага вельмі ўмоўна, грубавата можна параўнаць з Пуаро, дык высокі, сьветларусы, блакітнавокі і з вузкім выцягнутым тварам Фелікс – яго цень Гастынгс. Галубоўскі імпульсіўны, рухавы, любіць і ўмее пагаварыць. Фелікс – маўклівы, “флегма”, нетаропкі ў рухах. Тонкія вусны яго часта ажыўляе загадкавая ўсьмешка, якая сьведчыць, што чалавек пазнаў цану і сабе, і людзям, і гэтаму жыцьцю, у якім вымушаны існаваць з-за адсутнасьці лепшага.

І ўсё ж было нават у тварах іхніх нешта агульнае, ледзь улоўнае, што рабіла іх падобнымі. Гэта – узрост, той самы сумна-славыты “крыху за трыццаць”, пра які кажуць, што ён “накладвае свой адбітак”, узрост, пры якім звычкі спакваля пачынаюць выступаць заменай шчасьцю, калі чалавек супакойваецца душою і часткова целам, калі сьётое ў жыцьці дасягнута (а дасягнуць хацелася, канешне ж, “чаго і ўсе”: сямейка, дзеткі, кватэрка, кар’ерка, машынка...), словам, калі жыцьцё больш-менш уладкавана, распланавана, калі ведаеш, што было, што ёсьць і – на жаль – лёгка ўгадваецца, што будзе (а будзе яшчэ круглейшы жывот, яшчэ большая азызласць, мяшкі пад вачыма, вяласць мышцаў, усё менш будзе заставацца валасоў на галаве і зубоў у роце і ўсё расьці будзе пералік хваробаў у медыцынскай картцы...), і – як вынік – пытаньне: гэта ўсё?! няўжо ўсё?! – і разгубленасьць, нават лёгкая паніка – да чаго ж сапраўды імклівы гэты пракляты час, які ж ён насамрэч няўлоўны, як хутка праходзіць! – гэта ж яшчэ ўчора на вуліцы, у краме, у транспарце зьвярталіся да цябе “малады чалавек”, а сёньня – так нечакана, рэзка і непрыгожа – “мужчына”, і разам з тым – нехаценьне мірыцца, што самае лепшае, самае цікавае – ззаду, усё, што магло адбыцца, адбылося, і ўсё мацней прага нейкага бунту, хоць бы бунціку, усё вастрэй жаданьне ўхапіць рэшткі маладосьці, пасьпець “загрузіцца”...

I

– Як камп’ютэр, – прамармытаў Галубоўскі, адрываючыся ад вакна і ад сваіх думак. – Нічога! – ён ляпнуў Феліксу рукой па калене. – Тут галоўнае бяз комплексаў. Проста! Гарэлка дадзена, каб яе піць, жанчыны – каб з імі спаць, электрычка – каб у ёй ехаць, так жа?

– Так, – адказаў Фелікс. І ўсьміхнуўся сваёй усьмешкай. Хто-хто, а ён выдатна ведаў, што робіцца цяпер на душы ў сябра – Галубоўскі яшчэ ні разу ня здраджваў жонцы, таму цяпер балталогіяй хацеў перабіць нерваваньне.

– Я чалавек не дурны, згадзіся, – казаў Галубоўскі (нібыта Фелікс спрачаўся), – прывык ва ўсім шукаць і знаходзіць падтэкст. Вось мы цяпер чаму ўперыліся ў вакно і маўчым? Ну, само сабою, з натуральнай, цалкам апраўданай асьцярогі сустрэць знаёмага, іх жа, знаёмых, чорт у такіх выпадках наносіць, гадамі можна ня бачыць, жывучы ў адным пад’ездзе, а тут вырасьце перад табою, ды здароў, ды куды, ды чаго...

– Тонка заўважана, – сказаў Фелікс.

– Ці яшчэ момант, – падбздэраны, працягваў Галубоўскі. – Каму з гэтай электрычкі можа прыйсьці ў галаву, што два здаровыя бугаі, дарослыя дзядзькі, з такімі сур’ёзнымі тварамі, едуць не на дачы, не на... ну куды? – не на які-небудзь кангрэс дэмакратычных сілаў, а да самых прымітыўных дзевак?

– Ну, не такіх ужо і прымітыўных... Але ў цэлым – праўда. І адкуль у цябе што бярэцца? – шчыра спытаў Фелікс.

– Назіральнасьць плюс аналітычны розум, – патлумачыў Галубоўскі. – Цяпер канкрэтна наш выпадак. Пытаньне: калі на душы так няўтульна, дык чаго мы едем? Куды нас нясе нячыстая сіла ды нячысты дух? На ноч глядзячы? Ня дзеля ж блакноціка – ведаеш, такія нататнікі, імёнамі сьпісанья ледзь не на кожную літару алфавіту, супраць якіх плюсікі... Не для таго ж, каб у забягалаўцы за куфлем піва была магчымасьць уплішчыцца: “А вось я раскажу!.. А вось са мной было!..” Цьфу! І ўжо самае агіднае, калі робіцца гэта з прычыны біялагічнай, медыцынскай – ці як сказаць... Калі – ня дай Бог, канешне! – хвароба жонкі, астываньне да яе, механічнае жаданьне перамены... Тут ужо ніякага апраўданья! Жывельнасьць, голы юр...

– Элементарная подласць, – згадзіўся Фелікс (у якога якраз-такі жонка была хворая, нешта зьвязанае з парушэньнем абмену рэчываў).

– З іншага боку, чаго ламацца? Лепш здаровы цынізм, чым... Канешне, мне, у самай сіле мужчыну, проста... гм... па-чалавечы цікава. У кожнага бываюць моманты, калі так захочацца плюнуць на маральныя ўмоўнасьці...

– Адарвацца па поўнай.

– Гэта раз! Другое, мы ж ня толькі біялагічныя – мы ж і сацыяльныя стварэньні, нам жа хочацца неяк расквеціць будні новымі фарбамі, гукамі, адчуваньнямі... Што называецца – “абнавіць кроў”... Калі зьявіцца нейкая свая маленькая тайна, уласны сакрэт, без якога як жыць нармальнаму чалавеку?

– А вось гэта – вельмі трапна, – без усьмешкі пацьвердзіў Фелікс.

II

Перад патрэбнай станцыяй яны падняліся – Фелікс на паўтары галавы вышэй за нізенькага, кругленькага Галубоўскага – і выйшлі ў тамбур. Электрычка задрыжэла і стала, як укопаная. Фелікс з Галубоўскім стукнуліся адзін аб аднаго і зьлезьлі на перон. Адразу на іх дыхнула прыемным пахам чыгункі, вясны, расталага сьнегу... Было каля шасьці вечара, зусім яшчэ сьветла, хоць пахмурна.

Фелікс адышоў да бардзюра і, затыкнуўшы пальцам вуха, пачаў гаварыць па мабільніку. Электрычка паехала. Галубоўскі закурыў і агледзеўся. Перон. Лаўкі. Будыначак станцыі... Вялікае возера ляжала падковай, канцы якой падыходзілі да самага чыгуначнага палатна, беручы станцыю з абодвух бакоў у абцугі. З вышыні перона, наколькі бачыла вока, возера падобнае было на жаўтаваты ліст паперы, на якім чорнымі кропкамі і коскамі рассыпаліся сагнутыя постаці рыбакоў. Зьлева возера падпірала сьцяна лесу, а прама – на далёкім беразе, там, дзе падкова выгіналася эліпсам, відаць былі дамы дачнага пасёлку. Усё гэта імгненна ўхапіў позіркамі і адклаў у памяць Галубоўскі (трэба ж будзе потым штосьці расказаць).

Падышоў Фелікс:

- Ну, усё выдатна. Спозьняцца крыху...
- Дзе ж выдатна, калі спозьняцца?
- Павячэраем, агледзімся...

План іхні быў – у Фелікса знаёмая, яна прыедзе ўвечары з Менску ў пасёлак, у спецыяльную “хату”, і прывязе сяброўку. Абедрыве замухам, што дае пэўную гарантыю чысьціні фізічнай і няпэўную – маральнай. Вось такая рыбалка, ха-ха!

Фелікс прапанаваў ісьці да пасёлку цераз возера. Калі спусьціліся на лёд – веснавы, падшэрхлы, зусім ня сьлізкі – і пайшлі па ім, лавіруючы між накручаных рыбакамі дзірак-палонак, Галубоўскі ў сваіх туфлях адзін раз усё ж пасьлізнуўся і ледзь ня ўпаў. Цяпер, чым бліжэй да мэты, тым актыўней мяньціў яго язык.

– Тут галоўнае што? – пытаўся Галубоўскі і сам адказваў: – Якаясьці каверза, нечаканасьць... Увогуле, як гэта робіцца? Ну, падрыхтоўка, прэлюдыя? Ня браць жа моўчкі за руку і ня весьці ж! Трэба ж штосьці казаць, неяк сябе паводзіць...

І тут рознае ўяўлялася Галубоўскаму, самае палярнае:

- Каб і ня надта груба, і каб не інстытут шляхетных дзяўчат...

Таксама ён дзяліўся ўголос – а як бы ён хацеў, каб было? Так сказаць, у ідэале? Поўзмроку, аказваецца, ён хацеў бы, ружовага або сіняватага адценьняў, нейкага флёру... Сьціпласьці, няўменьня. Каб такі ўтульны пакойчык невялікі, ізаляваны, глухі, які б абавязкова замыкаўся на ключ з сярэдзіны... Чагось такога. Аднак ня супраць быў і на адваротнае: на распусту лёгкую, сімпатычную – у пэўных межах, канешне:

- Ведаеш, бяз гэтых жахлівых “дядя”, ці “мущина” – во ўжо ненавіджу!
- Пік пошласьці, – пагадзіўся Фелікс.

Дапускаў Галубоўскі і самы горшы варыянт: непрыстойнасьць, неахайнасьць, разьвязнасьць, калі рэчы называюцца сваімі грубымі імёнамі... Карацей, да ўсяго быў гатовы.

- Натуралізм! – усклікваў ён. – Але таксама някепска!

Асабліва ж карцела яму прасачыць адзін момант. Як гэта чужая, апанутая, недаступна-непрыступная жанчына, якую звычайна праводзіш

у лепшым выпадку позіркам, жанчына, якіх сотні на вуліцах, у транспарце, у крамах, паліклініках, бібліятэках, офісах і ў розных канструктарскіх бюро – як яна паступова будзе ператварацца ў індывідуальную, даступную, голую, тваю – па адным тваім жаданні, па адным кіўку твайго пальца, і належаць будзе толькі табе, нейкаму Галубоўскаму...

– ...Хаця ты ня маеш на яе аніякага права! Ці гэта і ёсьць адзінасапраўдная, несумненная ўлада, дадзеная сьмяротнаму чалавеку, а зусім ня ўлада палітычная?

Фелікс згаджаўся, падтакваў, не забываючы нагадваць, каб гаманкі сябар хоць трохі глядзеў пад ногі.

IV

Возера прайшлі, ускараскаліся, памагаючы адзін аднаму, па сьлізкім адкосе і апынуліся на пасялковай вузкай, гарбатай і крывой (“Як п’яны бык пасцаў”, – заўважыў Галубоўскі) вуліцы. Людзей па дарозе траплялася мала, у асноўным мужчыны-рыбакі ў сваіх ватоўках, бахілах і са скрынкамі на плячах; хто ішоў з возера, хто на возера...

Каля мясцовай крамкі стаяў, пакурваючы, дзядзька з браканьерскай мордаю. Побач, на кавалку цэлафану, раскладзены быў тавар – акуні, шчупакі, плоткі, судакі... Рыбіны былі розных памераў, некаторыя яшчэ варушылі плаўнікамі і жабрамі. Побач стаяў пусты глыбокі таз. У Галубоўскага загарэліся вочы, ён раптам падскочыў да прадаўца і заварыў холадна, строга, начальніцкім тонам:

– Што за рыба? Адкуль? Чым лавіў – сеткаю? Электравудаю? А дазвол? Пасьведчаньне паказаць?

Дзядзька цыркнуў сьлінай, зьмерыў Галубоўскага сонным паглядом, нібы вырашаў, ці варта траціць на такога словы. Вырашыў, што ня варта, і пагардліва адварнуўся.

– Цяпер разумею, – зрабіў чарговае адкрыцьцё Галубоўскі, калі ледзь адцягнуў яго Фелікс, і яны пайшлі далей па вуліцы, – чаму знаёмыя рыбакі ніколі без улову не вяртаюцца! На якую “рыбалку” езьдзяць!

– Ды не. Сапраўдны рыбак смаркатага ярша ніколі не памяняе на самую залатую бабу... Прашу! – Фелікс паказаў на металічныя веснічкі.

Дом. Звычайная дача. Як вясковая хата, толькі высокая, з вакенцамі ў паддашшы. Нічога не паказвала, што гэта загарадны публічны дом, ці дом спатканьяў, скажам мякчэй.

– Не Капенгаген, – скептычна заключыў Галубоўскі. А калі ўвайшлі ў двор, і навязаны на ланцугу ля будкі сабака, замест таго, каб гаўкаць на чужых, толькі хвастом завіляў, Галубоўскі пасьміхнуўся: – Прывык!

У халоднай – пара з роту – вераньдзе ім насустрач падалася жанчынка, звычайная вясковая бабулька, у пуховай хустцы, вязанай кофце, у пантофлях з кутасамі і ў мужчынскіх шкарпэтках. Рукі ад холаду яна трымала ў рукавах кофты, як у муфце. Твар сьвязаўся лагоднымі зморшчынкамі, вочы зьзялі радасьцю, нібы гэта маці сустракала даўно чаканых сыноў.

– Не занята, баба Ганя? – спытаў Фелікс, і Галубоўскі, распранаючыся каля вешака, кідаючы на табурэтку шапку і шалік, пасьпеў заўважыць, як сябар дастаў з кішэні і нешта піхнуў бабулі ў руку.

– Дзякую, родненькі, – расчулілася тая, ці то парушынку змахнула з

павек, ці то нават сьлязіну. – Ніколі не пакрыўдзіш старую... Абы добра было...

– Абы грошы і харчы харошы, – крыху ня ў тэму ўставіў Галубоўскі. Цяпер, калі распрануліся, дык Фелікс нібыта яшчэ больш падрос, а Галубоўскі яшчэ паменшаў. Бяз шапкі ў яго на самай макаўцы адкрылася круглая, акуратная, падобная на ярмолку лысіна.

Доўгім калідорам прайшлі ў нейкую цесную баковачку. Галубоўскі машынальна агледзеўся, шукаючы вачыма ложка ці канапы, але іх не было. Быў стол пасярэдзіне, засланы сінім у белья гарошыны абрусам, і некалькі табурэтак. На стале – сальніца і попелка. Невыветраны тытунёвы пах прымусіў паморшчыцца нават курца Галубоўскага.

– Прысядзем?

Сябры паселі на табурэткі, склаўшы рукі на каленях. Пакуль стол з дапамогай бабы Гані сервіраваўся няхітрымі сялянскімі закускамі, Галубоўскі ад няма чаго рабіць цікаваў за ёю – за гэтай носьбіткай маралі і чысьціні духоўнай, за гэтым жывым увасабленьнем народнай мудрасьці і прастаты, за гэтым адвечным літаратурна-мастацкім сімвалам добра, справядлівасьці, цягавітасьці і працавітасьці, – словам, сачыў за гэтай старой зводніцай – гаспадыняй прытону, і гучным шэптам дзяліўся з Феліксам сваімі назіраньнямі, у прыватнасьці, зьвяртаў увагу сябра на яе рукі – спрацаваныя, сялянскія, патрэсканыя, якія чаго толькі на сваім вяку не перарабілі, перш чым ладзіць ім, такім, як Галубоўскі з Феліксам, пачастункі і перасьцілаць для іх пасьцелі.

Калі ж стол быў нарэшце сабраны (міска з квашанай капустай, салёнымі гурочкамі, талерка з ружовымі брускамі сала, хлеб – чамусьці ня чорны, а нарэзаны батон, і пляшка гарэлкі), Галубоўскі зусім разьвесяліўся, разышоўся да таго, што пачаў сьмехам заляцацца да бабкі Гані:

– Вось і дама нашая!

Ламаўся, галантна схіляў у паклоне галаву, выказваў намер пацалаваць “даме” ручку... І дабіўся свайго, угаварыў. Чырвоная, зьбянтэжаная бабка вымушана была прынесці сабе чарачку, прысела за стол і сарамліва пачала церабіць вузлаватымі пальцамі махры абруса.

– Вясёлы таварыш ваш, дзякуй яму...

Пачалі выпіваць, закусваць, і тут ужо ідылія наступіла поўная: вась прыехалі з гораду сыны – памагчы старэнькай матулі, дроў нарэзаць-накалоць, вады нанасіць, хлеўчык паднавіць, і цяпер набіраюцца сілы перад нялёгкай, але важнай, патрэбнай справаю.

Баба Ганя толькі прыгубіла сваю чарку і панюхала кавалачак батона. Фелікс таксама не праяўляў ахвоты ні ў выпіўцы, ні ў закусцы. Затое Галубоўскі еў за дваіх, а гаварыў за траіх. Жарцікі, анекдоты, каламбурсы, не зусім прыстойныя і зусім непрыстойныя паказкі так і ляцелі з яго набітага роту разам са сьлінаю направа і налева. Асабліва падабаліся яму самому ўласныя інверсіі, гэтыя сьмешна-несуразныя перакруткі словаў, такія як “шутка юмора”, “рыбалка – любімы спорт віда” (Галубоўскі знарок картавіў, і гучала не “рыбалка”, а “ябалка”), “не в дела курсе”, “насчёт картошки дров поджарить”... Таксама бліскаў пярлінкамі: “абдурьы бліжняга свайго, бо дальні наблізіцца і абдурьыць цябе”, “няма часу грудзі мяць”, “у лесе пра баб, з бабамі – пра лес”, “у рыбака голыя бака, зато абед панскі”, “у дзеўкі ўсё шчасьце сьпераду, а калі нагнецца –

ззату”, “дамы запрашаюць кавалераў на палку чая”, і вядомае ўжо, неаднойчы паўторанае – “былі б грошы і харчы харошы!”...

Баба Ганя таксама хутка асвойталася, увайшла ў кампанію, пачала памагаць яму рэплікамі, падсыпаць слоўкі і выразы народныя, сакавітыя (якія ў гэтай сітуацыі гучалі куды пашлей, брыдчэй і пахабней за, у прынцыпе, бяскрыўдна-дзіцячыя непрыстойнасьці Галубоўскага).

– Ежце на здароўечка... Бронь Божа... У Бога дзевак многа... Мне чужога век ня трэба... Усё жыцьцё з мазаля жыла... Хай вам Бог дае ў ручкі, у ножкі і туды трошкі... Каб ведаў, дзе ўпадзеш – саломкі падаслаў бы... Спанаравіцца – дык станеце часьцей наезджаць, будзе вам свая дача...

– Дзеўкі спорылі на дачы – у каго та-та-да-та-ча, – зрыфмаваў Галубоўскі. Ён пагладжваў сабе жывот і глядзеў перад сабой алейнымі, крыху асалавелымі ад гарэлкі і тлустай закусі вачыма.

Баба Ганя яшчэ пасядзела трошкі, ветліва падзякавала, культурна папрасіла прабачэння і выйшла, шлёпаючы сваімі пантофлямі з кутасамі. Фелікс з Галубоўскім засталіся чакаць.

V

За вакном хутка сьцямнела. Галубоўскі ня мог уседзець на месцы. Ён то курыў, то мераў крокамі пакой, то адхінаў фіранку, узіраўся ў цемуру... І – не пераставаў балбатаць.

Звычайна чалавек выгаварыцца, стоміцца і дасьць магчымасьць пагаварыць іншым. Ды толькі не Галубоўскі. Гэты наадварот – чым больш балбатаў, тым больш сам сябе заводзіў. Сьпіртное толькі выпукліла яго няўрымсьлівы характар. І тон балбатні зьмяніўся – з жартоўна-гульлівага, як з бабкаю за сталом, стаў зьедліва-абвінаваўчым, нават злым.

Фелікс, на якога гарэлка зусім не падзейнічала, супакойваў: “Рана яшчэ... куды сьпяшацца... уся ноч наперадзе... што цябе каўбасіць?” – і гэтая сябрава ўпэўненасьць, панібрацтва, асабліва яго ўхмылачка яшчэ больш распальвалі Галубоўскага.

– Убога, – казаў ён, стукаючы пальцам па падваконніку. – У-бо-га! У гэтай бабкі Ганькі – дзеці ж, канешне! Унукі! Што, ня ведаюць, чым займаецца іхняя клапатлівая матулька і бабулька? Адкуль у яе грошы на падарункі?

– Ды баба як баба. І нашто табе іншая? Сам жа казаў: электрычка – каб ехаць, гарэлка – каб піць, дзеўкі – каб з імі спаць... Ну і бабка – каб спальню арганізоўваць...

– А твар? – гнуў сваё Галубоўскі. – Заўважыў? У жанчын увогуле, чым больш ім гадоў, чым бліжэй да старасьці, начыста зьнікае былая прыгажосьць, блякне, адмірае тое, чым раней можна было браць, застаецца голая існасьць! І тварамі яны робяцца падобнымі, як блізняты, уладнасьць, хцівасьць, жорсткасьць ледзь не драпежная – усё, што было прыхавана маладосьцю, раптам так праяўляецца!..

– Ды звычайны твар. Ну, а калі б замест бабы быў дзед? Якая розьніца? Чаго ты яшчэ хочаш?

– Розьніца... Дзед, – Галубоўскі курыў ужо трэцюю запар цыгарэту, у клубках сіняга дыму, як вожык у тумане, перасякаў туды-сюды пакой – ад стала да вакна, за якім чарнела ноч. – Чаго я хачу...

– Што табе не падабаецца?

– Не падабаецца... Усё! Нейкая баба, нейкія дзеўкі... А то я ня ведаю, што іх гоніць сюды! Уцёкі ад кухні, бялізны, руціны, пастыласьці, вечна п'янага хама-мужа бяз кветак... Марна, ад сябе не ўцячэш!

– Не дуры, калі ласка, – не зразумеў Фелікс. – Дзеўкі чыстыя, правераныя, бясплатныя... Чаго табе яшчэ? Устроіў лекцыю на голым месцы, – з мяккім дакорам ён яшчэ спрабаваў спусьціць сябра на тармазах.

Але Галубоўскага ўжо несла:

– ...! як танна, безгустоўна, прыкра! Так нецікава аддаваць сябе! – захапіўшыся, Галубоўскі не заўважаў, што зьвяртаецца ўжо не да ні ў чым не вінаватага Фелікса, а найпрост да гэтых дзевак, нібы яны сядзяць тут, і яго слухаюць. – Я б яшчэ зразумеў, калі б бралі грошы, хоць нейкая логіка! А так – сувакупленьне, іменна – механічны акт, з усімі атрыбутамі, з усёй юрыдычнай казённасьцю слова! Ад якога патыхае жалезным вузкім скрыпучым ложкам, кратамі на вокнах, голымі сьценамі з цьвільлю на тынку, рэжымам, строгаьцю, пошласьцю, сумам, сумам...

– Ня трэба было ехаць, – справядліва заўважыў Фелікс. – А раз ужо прыехалі, дык давай рабіць тое, дзеля чаго прыехалі.

– Рабі! – з гарачкі ўсклікнуў Галубоўскі. – Я яшчэ не настолькі апусьціўся, каб... Шкада мне вас!

Фелікс памаўчаў. Яму яўна надакучыла ўлагоджваць капрызнага сябрука, нянькацца з ім, як з галоўным тут, як з цэнтрам, вакол якога ўсе яны – другасныя персанажы, павінны кружыцца, бы начныя матылькі вакол ляпмы.

– Ды ці не баішся ты, таварыш? – спытаў ён неяк стомлена, бяз звычайнай сваёй іроніі, амаль холадна.

Ад нечаканасьці Галубоўскі аж задыхнуўся.

– Ты... ты...

Дык вось які ты! Такое яно, тваё сапраўднае нутро?! А ён тут расьпінаецца... Перад кім?! Прэч... Прэч... Не марудзячы ні секунды... З гэтага пошлага прытону, ад гэтай вульгарнай бабкі, ад гэтага чалавека, якога некалі лічыў сябрам!..

– Пайсьці хочаш? – данеслася яму ўсьлед. – Дык позна. Ужо...

Далей Галубоўскі ня чуў, дзьверы за ім лягнулі.

VI

На вуліцы востра пахла адлігай і вясной. Галубоўскі ішоў, дыхаў, падстаўляючы сьвежаму ветру твар. Ён аслабіў шалік, шапку зняў і нёс у руцэ. Неўзабаве стала холадна. Галубоўскі спыніўся. Надзеў шапку. Цёмна, пуста, незнаёма... Ад станцыі данёсься шум электрычкі.

Павярнуў назад. Пастаяў каля вяснічак, чакаючы, калі выйдзе Фелікс, папросіць прабачэньня, і тады ён, Галубоўскі, трохі паламаецца і пойдзе ў хату. Бо на самой справе ён хацеў толькі адвесьці душу, выгаварыцца, пакрычаць для парадку, зьедліваьцю і найгранай, перабольшанай злосьцю паказаць, што сітуацыі ён не адабрае, але вымушаны застацца.

У хаце сьвяціліся вокны. У двары сабака пазвоньваў ланцугом. Ніхто ня выйшаў.

“Баішся, таварыш?” – успомнілася Феліксава. Крыўда і злосьць зноў падступілі да душы. Усё ж такога ён ад рахманага, ціхага, вечна на другіх ролях Фелікса аніяк не чакаў.

Гусь сьвінны не таварыш!.. Пазьней можна будзе абыграць – як-небудзь: голуб сьвінны не таварыш... Каб адразу ясна было, што сьвіння менавіта Фелікс, бо нельга так з сябрамі.

Пальцы намацалі ў кішэні мабільнік. Таксама выйсьце... “У крайнім выпадку пазваню. А пакуль прагуляюся, хоць бы да возера, ці нават да станцыі і назад... А што? Заадно працьверазею”.

Пайшоў. Цяпер дарога – мо ад таго, што была знаёмая, – падалася не такой і доўгай. Завулак. Крама, каля якой днём Галубоўскаму запраста маглі даць па мордзе. Адкос, спуск на лёд... Возера. Успомніліся кропкі і коскі на лёдзе – сагнутыя постаці рыбакоў. І цяпер сям-там па ўсім возеры мільгалі слабыя агеньчыкі – ліхтарыкі ў палатках рыбакоў, якія засталіся на ноч.

Галубоўскі спусьціўся на лёд, пакрочыў апасьліва, пазіраючы ўніз, помнячы, колькі дзірак накручана ў гэтым рыхлым, як сыр, лёдзе. Месяц то хаваўся, то выплываў з-за хмараў, нібы прапаноўваў гульнію: ці запомніў ты шлях? Але і бяз месяца арыенціраў хапала. Тыя ж рэдкія агеньчыкі ў палатках, чорная сьцяна лесу справа і цьмяная пляміна сьвятла ў тым баку, дзе станцыя.

Яшчэ адна электрычка, ужо з Менску, праехала, на гэты раз бліжэй, весялей яе перастук, і ўжо ня толькі вачыма, а і вушамі можна арыентавацца. Месяц перастаў гуляць у хованкі, выплыў з-за хмараў увесь, на лёд легла роўная сьветлая палоска. Галубоўскі забыў пра асьцярожнасьць і даволі бадзёра тупаў па гэтай сіняватай падманлівай сьцежцы.

Так ён перасёк амаль усё возера. Ужо бераг і лес былі зусім блізка, ужо выразна бачыліся агні ліхтароў на пероне... У гэты момант лёд нечакана і яшчэ ня страшна трэснуў звонкімі стрэлкамі – ці-і-іў!.. Але не праламаўся, толькі ўвагнула яго пад цяжарам цела. Галубоўскі запрацаваў нагамі, стараючыся выбрацца з гэтай неглыбокай варонкі з ледзяным скатам, засьлізгацелі тонкія падэшвы гарадскіх туфляў... Марна – лёд! Галубоўскі наверх, а яго цягне на дно ўвагнутай варонкі, Галубоўскі на карачкі, грабсьціся рукамі, а няма счাপленьня – паехаў ўніз, дзе ўсё больш нецярпліва і грозна патрэскае – грабіся, паўзі, а будзеш ты мой! І вось чарговы раз трэснула, вухнула пад нагамі, і Галубоўскі шухнуў у ледзяную ваду па пояс. Апякло ня холадам, а жарам, і ў мазгі нібы тысячы голак утыркнулі. Вады было яму па пояс, а здалося – па шыю. Ногі, праўда, стаялі на цупкім дне.

Ён, раскінуўшы ў бакі, як купальшчык, рукі, сунуўся быў уперад, да берагу – а яно глыбей, дна няма! Ён назад, каб выбрацца зноў на тоўсты лёд – а яно ніяк, лёд крышыцца, ломіцца ў пальцах! Позна зразумеў, што собіла яму праваліцца акурат на закраінах, на саменькай мяжы, дзе стары, падточаны зьнізу вадою лёд пераходзіць у малады, прыбярэжны, які чым бліжэй да берага, тым танчэйшы, бо днём растае, а на ноч схопліваецца...

Ён паспрабаваў легчы на жывот, распластацца, каб выпаўзьці з палонкі чарапахаю... Але хрумснула пад ім яшчэ мацней, паламалася, ды так, што ён ледзь ня даў нырца з галавою, пасьпеўшы падумаць: шапка намокне! І гадзіннік, і цыгарэты, і тэлефон... Якраз тое, што трэба ратаваць!..

У паніцы кінуўся ў адзін бок, другі, і трэці, і чацьвёрты... Ужо хоць бы куды, хоць уперад – да станцыі, электрычкі, хай мокраму, бяз рыбы і

бяз сябра, у горад, да жонкі, кухні, канапы, тэлевізара і фікуса ў гаршчку, хоць назад – у прытон, да Фелікса і бабы Гані... Усё роўна! Абы не стаяць, абы рухацца!

Ды ня можна было. Ён ужо бачыў, што куды ні рынься – толькі горш. Супакоіцца... Пастаяць. Апамятацца. Абдумаць план ратунку. Званіць Феліксу? І ён прыйдзе, насьмешлівы або злосны, і пачнуць яны перазвоньвацца на ўсё возера, бо не адразу ж знойдзеш, і пойдуць потым назад, і ён, Галубоўскі, мокры, аблезлы і нікудышны, паўстане перад “дамамі”...

Гукаць рыбакоў? А мо сам выграбуся? Мо ня так усё кепска? Яно ж нібыта не глыбока, утапіцца ня ўтопішся...

Ён сьціскаў у руцэ тэлефон – і не званіў. Набіраў у рот паветра – і маўчаў. Холадна вельмі было... І вельмі сорамна.

Вось табе прынцыповасьць! Вось яна, плата за маральнасьць – заместа ўзнагароды! А ня трэба было акторстваваць, дурыць, капрызіць ня трэба было – і не праваліўся б, не замярзаў бы цяпер, ня боўтаўся б, як дзярмо ў пельцы, не стаяў бы раскіракаю – а ляжаў бы ў цёплым ложку з дзеўкаю, як Фелікс, мабыць, зараз... Трэба яна табе была, гэтая прынцыповасьць? А калі б Фелікс не сказаў бяскрыўднае “баішся” – застаўся б? Не, не застаўся б... Калі б Фелікс нават каўнер адрываў, утрымліваючы, – уцёк бы. Чаго ўжо тут... Ня кожнаму, дарагі мой, дадзена, ня так гэта проста, як у тваіх анекдотах!..

Плакаць хацелася і ад холаду, і ад бяссьільля, і ад сораму... А сама больш – ад несправядлівасьці.

Ён і заплакаў. Стаяў па пояс у ледзяной вадзе, пад гэтым вечным месячным сьвятлом, маленькі, скалелы, напалоханы, бездапаможны – мікраскапічная пылінка ў Космасе, і хныкаў, румзаў так, што салёныя сьлёзы ажно ў нос зацякалі!

Ужо ў мазгах у яго пачало муціцца. Месяц, вада, лёд, сьнег, лес, агеньчыкі палатак і агеньчыкі зорак, і белае, і чорнае, і сіняе... Ён перастаў усхліпваць. Закінуў галаву, углядаючыся ў неба, невядома што там шукаючы. Месяц быў той самы, што суправаджаў яго ўсё жыццё, ад дзяцінства і да сёньня, зазіраў у яго пакой, у кухню, асьвятляў яму сумесна з ліхтарамі мілыя менскія вуліцы... А цяпер сеяў сваё сіняе, халоднапрыцягальнае, мёртвае сьвятло і не было яму аніякай – абсалютна ніякай справы да таго, што чалавек так несправядліва гіне!..

– Хто тут? – раптам пачулася зусім блізка.

Ён хацеў адказаць: “Памажыце, замярзаю, таплюся”, – але ня змог, словы захрасьлі ў горле.

– Руку давайце!.. Ды сьмялей, ня бойцеся... Як вас уперла сюды?

VII

У палатцы, ці хутчэй гэта быў нейкі шалаш, гарэлі, ціха патрэскаючы, штук пяць сьвечак-лампадак, невялічкіх, але ад іх было сьветла, цёпла і нават утульна. Пахла плаўленым парафінам, сьвежай рыбай і трохі бамжатняю.

Галубоўскі сядзеў у кутку на лахманах, прагна глытаў гарачы чай з алюміневай конаўкі, адчуваючы, як марудна, млявай прыемнай хваляю разьліваецца цяпло па змучаным целе і спалоханай, збалелай душы.

Яго збавіцель корпаўся нешта ў кутку, перабіраў свой рыбацкі скарб

і (быў, відаць, з пароды “галубоўскіх”) усё гаварыў, гаварыў – ціха, манатонна:

– А я чую, нехта боўтаецца... Плёхае... Спалохаліся? Ды тут ня ўтопішся – неглыбока... Адно холадна... Вы піце, сёрбайце хоць гарбату! Як ведаў – заварыў акурат... Трэба ж, як калоціць вас, беднага! Яно каб у пасёлак, ды выкруціцца, пасушыць вас... Бо як вы ў электрычцы паедзеце? Ці потым па горадзе? Як-ніяк сталіца, а вы ў мокрым... Пазіраць будуць, падумаюць немавед што...

Галубоўскі ня мог вызначыць яго ўзрост, ня бачыў і яго твару – рыбак увесь час нібы знарок паварочваўся да яго то сьпінаю, то бокам. Але здавалася, чалавек гэты яшчэ не стары, чамусьці абавязкова з барадою, з мяккімі, вельмі добрымі і вельмі сумнымі вачыма. І ад таго, што ён так шкадуе яго, чужога і дурнога Галубоўскага, называе бедным, асабліва ад гэтага мілага “выканьня” Галубоўскаму хацелася прытуліцца да яго і яшчэ трохі ціха паплакаць.

– Грэйцеся, піце на здароўе... На электрычку ішлі? Дача тут? Мабыць, дача... У мяне таксама была... І дача, і машына, і жонка, і кватэра ў Менску... Усё было, як у людзей. Цяпер толькі халупа тут, у пасёлку... Больш нічога няма. Я б вас завёў, дык там месяц ня палена, халадрыга, дроў няма... Памерла ў мяне жонка, во дзе бяда... І паліць няма каму... І навошта? А ў менскай кватэры дачка з сужыццелем жывуць... Хай жывуць. Я ім не суддзя. Зімой толькі кепска – холадна ў хаце, у халупе маёй... Адзінока... А вы жанатыя? І дзеці ёсьць? І працуеце? На фірме? І машына свая? Хаця цяпер у каго іх няма... Толькі жыві... Шчасьлівыя вы, і такія маладыя яшчэ... І мне грэх скардзіцца! Многа ня трэба – як, мусіць, і вам... Што маю – тое і маё. Скора пацяплее, а там вясна, лета, жыві не хачу... Возера, сонца, рыба, палатка гэтая... Рыбакі выкінулі, я падабраў, падлатаў, яно і нічога, жыць можна... Яшчэ гарбаткі? Піце на здароўе, пакуль гарачая... Ды і пойдзем патроху. На станцыю... Бо ў пасёлак, да чужых, толькі сунься – яшчэ ў прытон пападзеш, тут гэтага добра поўна... Хто наркатой займаецца, хто самагонам, хто блядствам... У мяне ў самога, сказаць вам, дачка блядзь... Гэта каторая ў Менску. Выгнала вась з кватэры... Хай. Я ня ў крыўдзе... Жывіце. Яе вась толькі шкада, нібыта і замужам – і блядзь... А ў вас нічога! Усё добра ў вас... Пасядзіце, дапівайце, я вас да самага вагона давяду. Палкі толькі пабярэм, ды і пойдзём – яно хоць мясячна, сьветла, а паспрабуй прайдзі такім лёдам!..

Менск, 2002, 2007.

